

Горана Г. Зечевић Крнета¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за хисторију

ГРАМАТИКА ШПАЊОЛСКОГ ЈЕЗИКА
(Marko Kapović, *Gramatika španjolskog jezika*, Zagreb: Matica
Hrvatska, Biblioteka Posebna izdanja, 2022, 1083 str.)

Текуће 2022. године изашла је из штампе *Граматика шпанског језика* у издању Матице Хрватске, аутора Марка Каповића. Како сам аутор наводи у предговору, прошло је готово шест деценија од објављивања прве граматике шпанског језика на простору Хрватске – *Граматике шпанског језика с основама француско-италијанског употребљивања* (1963) романисте и академика Војмира Виње. Вињина граматика, сходно времену у ком је написана, садржи компаративне елементе неколико романских језика – шпанског, француског и италијанског језика, као и учестала освртања на дијахронијску равноту и развитака шпанског језика. Насупрот њој, нова граматика више је практичног и педагошко-контрастивног карактера и тежи да буде приручник свим говорницима хрватског језика који желе да науче шпански као страни језик, било да су апсолутни почетници у овладавању шпанским језиком или већ узнапредовали говорници са специфичним лингвистичким недоумицама.

Будући да је шпански језик географски и друштвено веома распрострањен језик, као основни критеријум за одабир варијетета шпанског језика Каповић наводи практичну применљивост, те у предговору истиче да се у *Граматизици* претежно описује шпански језик са подручја Шпаније јер је та варијанта „geografski i kulturno najbliža” циљној групи корисника, а и сам аутор, као и сарадници на изради *Граматике*, користи поменути варијетет. То, наравно, не спречава аутора да се осврне на особености говора Хиспанске Америке на местима где сматра неопходним и сврсисходним. Аутор граматике истиче да је управо педагошки и контрастивно-језички приступ материји утицао на то да се шпански језик у *Граматизици* опише и представи помоћу најучесталијих и општеприхваћених облика, израза и структура унутар „европске” варијанте шпанског језика. Педагошка усмереност допринела је и томе да сви примери употребе шпанског језика у *Граматизици* буду преведени на хрватски језик. Њих има у значајном броју јер се настоје илустровати сви језички феномени како би се теоријска информација употпунила и лакше савладала. Већ смо поменули да је граматика намењена свим хрватским говорницима који желе да науче шпански језик и управо је

1 goranazkrneta@gmail.com

то усмерење одредило начин на који је граматика написана, како аутор наводи – „bez pretjeranog korištenja široj publici nepoznate lingvističke terminologije i bez bavljenja lingvističkom teorijom kada ona nema direktne veze s praktičnom uporabom jezika”.

Значајно је поменути да је Каповићева граматика дескриптивног карактера, те је као таква имала за узор два капитална дела шпанског језика, две граматике – *Gramática descriptiva de la lengua española* (1999), која се дугује координаторском раду Игнасија Боскеа и Виолете Демонте, као и *Nueva gramática de la lengua española* (2009–2011), која се дугује Шпанској краљевској академији (RAE) и Удружењу академија шпанског језика (ASALE). Поред тога, Каповић као дела без којих не би било могуће написати граматiku шпанског језика наводи и *Diccionario panhispánico de dudas* (2005) Шпанске краљевске академије (RAE) и Удружења академија шпанског језика (ASALE), као и *A New Reference Grammar of Modern Spanish* (2011), Џона Бата и Кармен Бенџамин (Butte and Benjamin). У предговору *Граматиике*, између осталог, истакнуте су неке од студија које се баве засебним деловима шпанске лингвистике а које су допринеле квалитетнијој обради појединих тема у новој граматички а њихове библиографске референце доследно су наведене у коначној библиографији на крају ове граматике.

Ако се осврнемо на структуру, овај приручник обима од преко хиљаду страна подељен је на три веће целине. У првом делу обрађују се теме из фонетике и фонологије шпанског језика, други део обухвата морфологију, а трећи део обухвата теме из синтаксе и анализира употребну вредност различитих језичких јединица.

У првом делу, који обухвата Фонетику и фонологију шпанског језика, обрађене су све сугласничке фонеме груписане према начину творбе – засебно су представљени звучни и беззвучни оклузиви, африкате, фрикативи, назали, вибранти, латерали и, на последњем месту, апроксиманти. Вокалске фонеме, поред информације о основним фонетским обележјима, представљене су у комбинаторици са другим вокалима, те их налазимо у следовима различитог типа – дифтонзима, трифтонзима и хијатима. Каповић се осврће и на проблем графичког бележења појединих фонема у шпанском језику, па кроз различите примере још једном потврђује практичну усмереност своје граматике. Абецеда је, очекивано, нашла своје место у првом делу књиге и обрађена је кроз фонолошку призму, те су слова „b” и „v” дата у истом потпоглављу, будући да се односе на исту фонему. У посебном поглављу аутор представља структуру слога (приступ-језгро-кода), растављањем речи на слоге на нивоу речи и на нивоу фоничког низа, као и феноменом синерезе као директне последице уланчавања речи. Тонском и графичком акценту, исто тако, посвећен је значајан део у овом делу граматике, те се систематично предочавају дистинктивна обележја тонског и графичког акцента и његов положај у речима, анализира се бележење графичког акцента у вокалским спојевима, а затим се објашњавају наглашене и ненаглашене речи у

шпанском језику, као и речи са двоструким тонским акцентом. Каповић се осврће и на промене у норми при бележењу графичког акцента које су уследиле издањем новог *Правоииса шпанског језика (Nueva ortografía de la lengua española RAE & ASELE 2010)*.

Поред фонема, графема и акцента, у оквиру првог дела граматике Каповић се осврће и на основну употребу интерпункцијских знакова у шпанском језику, на растављање речи на крају реда, као и на множину скраћеница. *Грамаџика шпанског језика*, дакле, веома исцрпно анализира све релевантне појаве које задиру у план фонетике и фонологије, спаја проблематику фонетског и фонолошког са графичким планом, износећи на видело проблеме при бележењу одређених гласова, бележење графичког акцента, као и кореспонденцију знака и означеног. Мало чуди што један од одељака целине *Фонетика и фонологија* укључује множину скраћеница, будући да је скраћивање један од творбених поступака, али ако се сагледа структура скраћеница донекле може да се схвати множина скраћеница као удвајање слова или својеврстан фонемски след.

У другом делу *Грамаџике*, који обухвата морфологију шпанског језика, Каповић представља редом све врсте речи – именице, придеве, заменице, члан, глаголе, прилоге, предлоге, везнике и узвике. У том низу обрађени су и бројеви као засебна врста речи, мада бројеви могу да се нађу у детерминаторској, односно придевској функцији или пак у улози заменице.

Код именица Каповић прегледно даје различите флективне наставке за род и број у шпанском језику, затим се осврће на различите врсте именица према исказивању поменуте две категорије. Флективне морфеме за број анализира у зависности од тога да ли именица завршава самогласником или сугласником, а онда се осврће на именице које имају само значење једине или само значење множине, као и на формирање облика множине код властитих именица. С друге стране, Каповић представља проблематику флективних наставака за род тако што разликује род „живих” и „неживих” именица (именице које се употребљавају у оба рода са различитим наставцима, именице истог облика у оба рода – са чим у вези испитује питање метонимије, затим анализира хетерониме, епигене, генерички род и род скраћеница). У овом делу граматике Каповић код питања генеричког рода наводи и тенденцију ка већој видљивости жена у језику и наводи нове творбене облике за исказивање женског рода у шпанском језику.

У поглављу који се односи на морфологију придева аутор се бави свим обележјима придева – формирањем множине, разликовањем рода, апокопираним облицима придева, као и компаративним и суперлативним облицима, аналитичким и синтетичким. Положај придева такође се анализира у последњем одељку о придевима.

У оквиру поглавља о заменицама представљене су личне заменице, кроз наглашене и ненаглашене облике, затим положај заменица у односу на глагол, правила употребе ненаглашених и наглашених облика уз

личне и неличне глаголске облике, као и у комбинацији са предлозима. Поред личних заменица, предочене су и присвојне, показне, односне упитне и узвичне заменице, као и неодређене, са свим својим облицима, уз информацију о положају, флексији – уколико је има – и осталим специфичностима. У одељку који се тиче члана у шпанском језику аутор се осврће на употребу аломорфа „*el*” испред именица женског рода у једнини, а затим илуструје контраховане облике предлога „*a*” и „*de*” испред члана мушког рода у једнини. На крају, наводе се примери поименичавања различитих врста речи уз помоћ одређеног члана, као и особености члана средњег рода „*lo*”.

Бројеви се у посебном поглављу сагледавају кроз поделу на главне, партитивне и редне бројеве, анализирају се њихови наставци за род и број, а затим се представљају облици за изражавање вишеструкости, као и облици за изражавање сати, датума, година, рачунских операција и постотака.

Поглавље о глаголима отпочиње прегледом морфолошких особености глагола, па се онда прелази на конјугације правилних глагола кроз сва глаголска времена индикатива (садашња, прошла, будућа и кондиционална времена), конјунктива (конјунктив презента, имперфекта, перфекта и плусквамперфекта) и императива (афирмативни и негативни облици императива уз примере употребе ненаглашених заменичких облика). У посебном одељку анализирају се нелични глаголски облици – инфинитив, герунд и партицип, а онда се све поменуте парадигме глаголских времена у сва три глаголска начина излажу табеларно. У овом поглављу наглашавају се промене правописне норме које су уследиле издањем новог правописа шпанског језика 2010. године, а онда се Каповић окреће дијалекатским и социолингвистичким темама и објашњава употребу архаичног облика заменице „*vos*”, која се задржала у неким хиспаноамеричким варијететима. Каповић помиње и два глаголска времена чија је употреба већ усахла – предперфект и конјунктив футура. У оквиру одељка који се бави конјугацијом неправилних глаголских времена аутор врло прегледно и систематично излаже неправилности у презенту, аористу и имперфекту конјунктива, као и неправилности футура и кондиционала. Додатно, истиче неправилности императива, партиципа, као и дефектне глаголе и вишеструко неправилне глаголе.

Што се прилога тиче, поред основних морфолошких карактеристика и уобичајених творбених облика са наставком „*mente*”, даје се семантичка класификација, те су прилози подељени на прилоге места, прилоге за време и аспектуалне прилоге, прилоге начина, количине, истицања, прилоге афирмације и негације, прилоге сумње и вероватноће. На крају овог одељка наводе се прилошки изрази, а онда се контрастирају придеви и прилози истог облика и дају се објашњења у вези са њиховом употребом.

У поглављу посвећеном предлозима редом су побројани сви предлози у шпанском језику засебно (*de, a, en, por, para, con, sin, sobre, desde, hasta, hacia, entre, según, durante, mediante, contra, bajo, ante, tras, vía*), а

предлошки изрази дати су обједињено у једном пододељку. Педагошку намену граматике, још једном, јасно показује одељак у коме се контрастира употреба предлога „*por*” и „*para*”, двају предлога чија употреба представља проблем већини ученика шпанског као страног језика.

Везници су подељени на основу значењских односа између напредних, независних реченица (саставни, супротни, раставни, искључни, закључни и последични везници), као и на основу значења у оквиру зависних реченица (временски, узрочни, намерни, последични, компаративни, погодбени и допусни везници). Само је један тип везника дат на основу формалног критеријума, а то су везници који уводе зависне именске реченице. Напоменућемо да су везници зависних односних реченица представљени у оквиру дела о односним заменицама. Иако односне речи укључују и прилоге и детерминаторе поред заменица, јасна је логика груписања за које се Каповић определио.

Следећи постојеће класификације, Каповић у поглављу о узвицима дели узвике на праве и неправе, односно на примарне и секундарне, где су ови други настали граматицизацијом именица, глагола, придева и прилога. У последњим пододељцима представљају се „формулаични” узвици, као и вулгарни и колоквијални узвици.

На крају целине која обрађује морфолошке теме, Каповић се осврће на речи умањеног или увећаног значења – деминутиве, аугментативе, деспективе и хипокористике, као и на творбени поступак скраћивања. Код облика за деминутив анализирају се творбене варијанте, потом род и значење деминутива.

Последње поглавље морфолошког дела преиспитује употребу „*que*” и „*de*” као другог елемента аналитичке компаративне конструкције.

У трећем делу граматике, разрађеном на око петсто страна, обрађене су синтаксичке теме које се тичу структуре просте реченице, али и структуре сложене реченице. Прегледно, систематично и методолошки усмерено на ученика шпанског као страног језика из визуре изворног говорника хрватског језика, у овој целини осветљава се функционална страна шпанског језика.

Прва три одељка овог дела граматике обухватају употребу глаголских времена. Употреба презента објашњена је кроз његове три вредности – радња у садашњем времену, историјски презент и презент за исказивање будуће радње. Сагледавање употребе прошлих времена обухвата представљање употребе перфекта, аориста, имперфекта и плусквамперфекта, с тим што се посебно објашњава контраст у употреби аориста и перфекта, као и контраст између имперфекта, с једне стране, и перфекта и аориста с друге стране. Употреба футура и кондиционала приказана је кроз основну употребу простих и сложених облика. Поред тога, Каповић објашњава и хипотетичку вредност коју футур и кондиционал могу да имају у садашњем или прошлом времену.

Након тога, Каповић прелази на употребу индикатива и конјунктива у простој реченици где, у ствари, укључује прагматичку раван

језика јер сагледава употребу глаголског начина у различитим врстама исказа према ставу говорника – десидеративној и дубитативној реченици. Након тога, осврће се на различите врсте израза који потражују употребу конјунктива, као и на случајеве у којима је могуће заменити глаголска времена индикатива временима конјунктива, што често подразумева промену домена употребе језика.

Преглед употребе глаголског начина у сложеној реченици организован је према врстама зависних реченица: зависне именске, односне и адвербијалне реченице. Код зависних именских реченица представљени су различити чиниоци који потражују употребу индикатива или конјунктива, те су глаголи који уводе зависне именске реченице семантички разврстани (глаголи утицаја, емоционалних реакција, констатације, вредновања, говора, мишљења, импликације и др.), а затим су дати и други фактори који могу да утичу на употребу глаголског начина у именским реченицама, на пример негација, изјавни или упитни статус, итд. У овом делу Каповић се осврће и на зависне именске реченице које чине део неуправног говора (упитне и узвичне), као и на вишезначне глаголе (*decir, sentir, parecer, ver, hacer, concluir, temer, esperar, suponer*, итд.), који могу да изискују употребу различитог глаголског начина у зависној реченици у складу са прагматиком исказа.

У анализи употребе глаголског начина у односним реченицама укључене су различите перспективе: одређеност и негација управне именице, рестриктивни и нерестриктивни тип односне реченице, стилска употреба конјунктива, као и могућност употребе футура и кондиционала. Занимљиво је да се у овом одељку представљају компаративне структуре као структуре које су формално веома блиске односним реченицама. Додатно, анализира се употреба инфинитива у односним реченицама.

Занимљиво је приметити да Каповић провлачи неке елементе кроз синтаксичке делове (на пример употреба детерминатора у односним реченицама, неуправни говор у именским реченицама, инфинитив у зависним реченицама), који се на крају дела о синтакси засебно третирају. Вероватно је наглашена педагошка црта граматике утицала на такав одабир организације ове нимало једноставне материје и на понављање, односно на вишеструко истицање неких њених делова.

Од правих адвербијалних реченица, Каповић у засебном одељку истиче само употребу глаголског начина у временским реченицама, док месне и начинске адвербијалне реченице остају по страни. Анализирају се прилошки везници који диктирају употребу глаголских начина у зависној реченици. Такође, сагледава се употреба инфинитива у овим конструкцијама.

Од неправих адвербијалних реченица представљене су узрочне, намерне, последичне, погодбене и допусне реченице. У анализи сваке врсте зависних неправих адвербијалних реченица, Каповић полази од везника који је главни фактор одабира употребе глаголског начина, индикатива или конјунктива, затим наводи подврсте уколико их има, а онда објашњава и употребу инфинитива у датим реченицама. Тамо

где је могуће применити исте критеријуме класификације, Каповић их доследно примењује, те тако погодбене и допусне зависне реченице представља кроз поделу на реалне, потенцијалне и иреалне. На крају одељка о зависним реченицама даје преглед вишезначних везника који могу да уведу различите зависне реченице.

Поглавље о управном и неуправном говору укршта прагматичке и граматичке перспективе и предочава промене у неуправном говору проузроковане перспективом говорника које могу да доведу и до одступања од канонског слагања времена у зависној реченици.

Употребу неличних глаголских облика – инфинитива, герунда и партиципа – Каповић проматра из више различитих углова, те тако износи различита значења која се могу постићи поменутиим глаголским облицима у оквиру прости реченице (инфинитив као императив и инфинитив у простим реченицама), као и у оквиру сложене реченице (апсолутне конструкције герунда и партиципа, ванреченични герунд, и друго). Истичу се морфолошке рекатегоризације неличних облика, на пример поименичавање инфинитива, затим герунд и партицип као придеви. Додатно, испитује се комбинаторика предлога и поменутих неличних облика. Синтаксички посматрано, за сваки од три инфинитна облика наводе се начини на које је могуће остварити везу са субјектом, будући да се ради о неличним глаголским облицима. У оквиру овог поглавља дата је информација и о лексикализованим изразима герунда.

Анализи употребе глагола „*ser*” и „*estar*” у шпанском језику Каповић приступа контрастивно, успостављајући еквиваленцију између хрватског глагола „бити”, са једне стране, и шпанских глагола „*ser*” и „*estar*”, са друге стране. Тема се разрађује на више начина како би се учиниле видљивијим разлике у употреби глагола које су један од основних камена спотицања код ученика шпанског као страног језика. Каповић отпочиње тему наводећи значења која се приписују еквивалентном глаголу „бити” у хрватском језику и у складу са датим значењем представља се могућност одабира глагола „*ser*” и (ли) „*estar*”. Па тако, „бити” у значењу „постојати”, „збити се”, „догодити се”, „одржати се” изискује употребу глагола „*ser*”; „бити” у значењу „налазити се” изискује употребу глагола „*estar*”, а „бити” у смислу изражавања локације може да варира. Додатно, у овом поглављу анализира се употреба глагола „*ser*” и „*estar*” уз именице, где се углавном користи глагол „*ser*”, као и њихова употреба уз придеве, где могу да се употребе оба глагола у зависности од значења придева, глаголског времена у ком глагол стоји, и др. И овде се помињу типичне конструкције и глаголске перифразе за које је типична употреба једног или другог глагола. Поред свега горе наведеног дата је и семантичка класификација употребе глагола „*ser*” и „*estar*” (изражавање времена, температуре, цене, количине и поретка, затим порекла, поседовања и материјала, као и изражавање брачног статуса и телесних недостатака.). На крају овог поглавља описује се употреба „*ser*” и „*estar*” у пасивним конструкцијама навођењем основне употребе – пасивна конструкција

са глаголом „*estar*” као резултат пасивне конструкције са глаголом „*ser*”, али се дају информације и о ограничењима употребе двају глагола, као и алтернативни начин изражавања пасива са глаголом „*ser*”.

Глаголи промене представљени су у посебном поглављу, наводе се сви уз превод – *ponerse, quedar(se), volverse, hacerse, convertirse en, llegar a ser* – и даје се информација о томе да ли се користе заједно са именицом, придевом или партиципом.

Поглавље у коме су представљене глаголске перифразе организовано је кроз поделу на перифразе са инфинитивом, герундом и партиципом, па онда у оквиру сваког од тих пододелака дају се семантичке поделе. Перифразе са инфинитивом груписане су према значењу на модалне, временско-аспектуалне, инкоативе и терминативне перифразе и свака од њих пропраћена је одговарајућим преводом на хрватски језик и одговарајућим примерима. Перифразе са герундом и партиципом објашњене су углавном с освртом на опште значење које се постиже употребом перифразе, на пример *tener* + партицип означава коначни резултат, *llevar* + герунд означава период трајања, и слично.

Употреба члана у шпанском језику објашњена је у десетом поглављу дела о синтакси. Прво су изложени општи принципи употребе члана у превербалном субјекту и индиректном објекту, као и изостављање члана у вокативу. Неодређени и одређени члан објашњени су кроз значења која се остварују њиховом употребом – прво спомињање и вредновање у случају неодређеног члана, а идентификација, присвојност и генерализација у случају одређеног члана. Један пододелака посвећен је и контрастирању употребе неодређеног члана, неодређене заменице и броја један. Нулти члан анализира се кроз синтаксичку призму, то јест уз синтаксичке функције које у већини случајева јесу индетерминисане (именски предикат, предикатив, као и ванреченични елемент вокатив). Нулти члан разматра се и у случајевима директног објеката и поствербалног субјекта, као и уз поједине предлоге. У овом поглављу, Каповић представља и члан средњег рода „*lo*”, а потом се осврће на употребу члана уз властите именице, као и на једину употребу члана уз глаголе, а то је члан у временским конструкцијама.

Претпоследње поглавље обухвата употребу предлога „*a*” с правим објектом, што се логично надовезује на питање детерминисаности, јер је категорија одређености и аниматности пресудна код употребе предлога са правим објектом. Каповић у овом поглављу улази и у анализу природе глагола и објашњава тзв. предлошке објекте у шпанском језику, који везу са глаголом увек остварују путем тачно утврђеног предлога. Поред тога, наводе се и примери глагола који имају двојаку реакцију, те потражују директни објекат са предлогом „*a*” као и индиректни објекат, па се, с тим у вези, дају препоруке како избећи двосмисленост у тим примерима.

У последњем, дванаестом поглављу синтаксичког дела Каповић се осврће на основне принципе слагања субјекта и предиката са освртом на случајеве у којима долази до одударења од устаљеног обрасца слагања

субјекта и предиката у лицу и броју (субјекат изражен збирном именицом и партитивном конструкцијом, затим одступања у слагању субјекта и именског предиката у копулативним конструкцијама, као и слагање предиката са денотатом управне субјекатске именице). Додатно, Каповић излаже правила слагања придева и именица у координираним структурама.

Напоменућемо још да је након доследно наведених библиографских референци дата и релевантна биографија аутора *Грамаџике шпанског језика* Марка Каповића.

Након свега изнесеног, можемо закључити да *Грамаџика шпанског језика* аутора Марка Каповића у издању Матице Хрватске представља један темељан, систематичан и значајан лингвистички подухват који чека да се потврди кроз искуство нових корисника. Преко хиљаду страна ове грамаџике не имплицирају висок степен теоретисања већ настојање да грамаџика обухвати различите равни шпанског језика и из различитих перспектива представи грамаџичке теме шпанског језика. Педагошки и контрастивно-језички концепт ове дескриптивне грамаџике јесте њена велика предност, те се тако спајају и теоријска и практична намена овог приручника – овладавање шпанским као страним језиком, и кроз објашњења и кроз примере, те се тако спајају аспект учења и аспект усвајања језика. Каповић на веома јасан, концизан и пригодан начин пролази кроз лингвистичке нивое – од фонетике и фонологије, преко морфологије, па до синтаксе просте и сложене реченице, укључујући када је то потребно и прагматичке и социолингвистичке елементе познавања шпанског језика. Лепо одмеривши однос теорије и примера који осветљавају дати језички феномен, Каповић је успео да својој грамаџици удахне карактер „педагошке” грамаџике. Визура ученика шпанског као страног језика чији је матерњи језик хрватски огледа се не само у структури *Грамаџике*, у којој су на различите начине објашњени „проблематични” делови шпанске грамаџике, него и у преводима свих датих примера на хрватски језик. Ова грамаџика представља значајну одредницу не само за изворне говорнике хрватског језика него и за све говорнике словенских језика са простора бивше Југославије који се баве шпанским језиком. Њена велика предност јесте то што је написана разумљивим језиком, који и апсолутни почетници у овладавању шпанског језика могу да разумеју и испрате. Будући да грамаџика тежи да ученицима и корисницима шпанског језика приближи материју, која је сама по себи обимна и сложена, можда не би било лоше избећи у неким наредним издањима употребу дублета типа предлог-препозиције, допузна-концесивна, и слично, како се корисници приручника не би додатно оптеретили различитим стручним терминима. У свему осталом, Каповићева грамаџика може само да сачека повратне информације од задовољних корисника, као што је и ауторка овог приказа.

Примљен: 20. мај 2022. године
Прихваћен: 1. новембар 2022. године